

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2018-18-6>

УДК 330.322.5

Інвестиційна привабливість України: стан та шляхи поліпшення

Дем'янюк О.Б.

кандидат економічних наук, доцент
кафедри міжнародних економічних відносин
Тернопільського національного економічного університету

Мандзій А.Р.

студентка
Тернопільського національного економічного університету

У статті визначено особливості та переваги іноземного інвестування та розкрито питання інвестиційної привабливості та інвестиційного клімату в Україні. Проаналізовано обсяги та динаміку надходження іноземних інвестицій на територію України протягом останніх років. Досліджено рівень інвестиційної активності держави та оцінено інвестиційну привабливість на основі світових рейтингів. Визначено шляхи вирішення проблем, пов'язаних зі стримуванням інвестиційного розвитку.

Ключові слова: іноземні інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість, інвестиційна діяльність, індекс інвестиційної привабливості.

Дем'янюк О.Б., Мандзій А.Р. ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ УКРАИНЫ: СОСТОЯНИЕ И ПУТИ УЛУЧШЕНИЯ

В статье определены особенности и преимущества иностранного инвестирования и раскрыты вопросы инвестиционной привлекательности и инвестиционного климата в Украине. Проанализированы объемы и динамика поступления иностранных инвестиций на территорию Украины в течение последних лет. Исследован уровень инвестиционной активности государства и оценена инвестиционная привлекательность на основе мировых рейтингов. Определены пути решения проблем, связанных со сдерживанием инвестиционного развития.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность, инвестиционная деятельность, индекс инвестиционной привлекательности.

Demyanyuk O.B., Mandzii A.R. INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF UKRAINE: ANALYSIS AND WAYS OF IMPROVEMENT

The article describes the features and advantages for Ukraine of foreign investment and discloses the issue of investment attractiveness and investment climate in Ukraine. Analyzed volumes and dynamics of foreign investments into Ukraine in recent years. Examined the level of investment activity and state investment attractiveness assessed based on the world rankings. It determines the ways of solving the problems associated with deterring investment development.

Keywords: foreign investment, investment climate, investment attractiveness, investment activity, investment attractiveness index.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Соціально-економічний розвиток України безпосередньо залежить від створення сприятливого інвестиційного клімату, оскільки інвестиції є одним із найважливіших чинників розвитку економіки і добробуту держави. Показником того, наскільки країна чи певна галузь відповідає вимогам інвестування, є інвестиційна привабливість. Інвестиційний простір України досить неоднорідний та зумовлений економіко-політичною кризою, бойовими діями на сході країни, корупцією, бюрократизмом тощо. Залучення інвестицій

дасть змогу вийти із затяжної кризи та поліпшити як загальний економічний стан країни, так і стан окремих галузей та промислових регіонів. Тому підвищення інвестиційної привабливості України є одним зі стратегічних завдань держави, від реалізації якого залежать можливість стабілізації та зростання національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у вивчення питань щодо залучення іноземного капіталу здійснили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: Дж.В. Бэйли, О. Данилов, Ю. Коваленко,

О. Лендел, А. Непран, О. Паньков, О. Петухова, Д. Тюпа, У. Шарп. Щодо проблематики оцінки та аналізу інвестиційної привабливості, то її досліджували як вітчизняні науковці, зокрема І.О. Бланк, А.А. Брюховецька, М.С. Герасимчук, А.В. Матвійчук, О.В. Нечипорук, С.В. Юхимчук, так і зарубіжні: Р. Харро, Е. Хансен, Р. Хоутр, Е. Чемберлін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій із проблем залучення іноземного капіталу, сприяння інвестиційного клімату та оцінки інвестиційної привабливості, вимагають подальшого дослідження важливі питання у сфері поліпшення інвестиційного клімату України та підвищення її інвестиційної привабливості в сучасних умовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз інвестиційного клімату, виявлення основних проблем у залученні іноземних інвестицій та пошук шляхів щодо підвищення інвестиційної привабливості України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні основу вкладення іноземного капіталу становлять інвестиції, які на відміну від позик і кредитів, не збільшуючи зовнішнього боргу держави, сприяють одержанню засобів для розвитку виробництва, зацікавлюючи у цьому безпосередньо іноземного інвестора. Сучасна економічна думка трактує прямі іноземні інвестиції як вкладення капіталу в підприємство за кордоном, що забезпечує набуття довгострокового економічного інтересу через отримання інвестором контролю над об'єктом вкладення капіталу й передбачає одержання підприємницького прибутку (доходу) або ж досягнення соціального, інноваційного та інших видів ефектів. Висока інвестиційна привабливість є одним із ключових чинників забезпечення сталого розвитку економіки країни та становлення її позитивного іміджу на світовій арені [1].

Потенційно Україна є інвестиційно привабливою країною, оскільки має чималу кількість

фізичних і людських ресурсів, великі резерви невикладених заощаджень, місткий внутрішній ринок споживання, а також виграшне географічне розташування, що забезпечує безперешкодний вихід до великих міжнародних ринків. Та сьогодні в результаті економічної рецесії умови для інвестування в Україні є несприятливими, у міжнародних інвестиційних рейтингах вона поступається не лише країнам Європейського Союзу, а й більшості країн СНД. У рейтингу країн за інвестиційною привабливістю BDO International Business Compass (IBC) у 2016 р. Україна опустилася на 41 сходинку порівняно з 2015 р. і посіла 130-е місце серед 174 країн, на цій позначці вона залишилася й у 2017 р. (табл. 1). Це зумовлено політичною нестабільністю, корупцією, незадовільним станом верховенства права та неефективною регуляторною політикою [2].

Відповідно до рейтингу Світового банку Doing Business 2017, Україна займає 80-е місце серед 190 країн світу за легкістю ведення бізнесу, піднявшись порівняно з 2016 р. на одну сходинку (табл. 1). Порівняно з 2015 та 2016 рр. Україна поліпшила свої позиції за такими показниками, як реєстрація підприємства, захист міноритарних акціонерів, забезпечення виконання контрактів, підключення до Інтернету. Проте в деяких сферах показники погіршилися, зокрема: міжнародна торгівля, отримання дозволів на будівництво, вирішення проблем із неплатоспроможністю, оподаткування, реєстрація власності, доступ до отримання кредитів [3].

Згідно з Індексом глобальної конкурентоспроможності 2017 (The Global Competitiveness Index), Україна другий рік поспіль посідає 85-ту позицію серед 138 країн, утративши в 2015 р. шість позицій (табл. 1). Серед проблем ведення бізнесу в Україні Всесвітній економічний форум відзначає: корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективну урядову бюрократію, доступ до фінансування, нестабільність уряду, податкові ставки, валютне регулювання тощо [4].

Таблиця 1

Місце України у світових рейтингах

Рейтинг	2015 р.	2016 р.	2017 р.
International Business Compass	79	130	130
Doing Business	96	81	80
The Global Competitiveness Index	79	85	85
Index of Economic Freedom	162	162	166
FDI Index	0,120	0,124	0,124

Джерело: розроблено авторами за даними [2-6;]

Згідно з Index of Economic Freedom 2017, Україна опустилася на чотири сходинки порівняно з 2016 та 2015 рр. і посідає 166-е місце зі 178 (табл. 1) та належить до групи країн, де економічні свободи пригнічуються. Україна вже сьомий рік поспіль демонструє найнижчий рівень економічної свободи в Європі [5].

За Індексом прямих іноземних інвестицій (Foreign Direct Investment Index) Україна поліпшила позиції із 0,120 у 2015 р. до 0,124 у 2016–2017 рр. (табл. 1), проте економіка країни є все ще недостатньо відкритою для надходження прямих іноземних інвестицій [6].

Нестабільність економічної та політичної ситуації в країні, звичайно, впливає на рівень довіри до неї іноземних інвесторів, що відбивається на обсягах залучення прямих іноземних інвестицій в економіку. За 2010–2017 рр. обсяг залучених в Україну прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) становить 353 994,1 млн. дол. США (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та частини зони проведення антитерористичної операції) [7]. Як видно з рис. 1, прямі іноземні інвестиції в 2010 р. становили 45 370,00 млн. дол. США, у 2011 р. – 48 197,60 млн. дол. США, що на 2 827,60 млн. дол. США більше, ніж у 2010 р.; у 2012 р. надійшло 51 705,30 млн. дол. США. Найбільший приплив інвестицій в українську економіку був у 2013 р. і становив 53 704,00 млн. дол. США. Та в 2014 р. обсяг

прямих іноземних інвестицій стрімко зменшився, до 40 725,40 млн. дол. США. Наслідком такого падіння став військовий конфлікт із Росією та загострення соціально-економічної кризи.

Спад в інвестиціях починаючи з 2014 р. позначився на більшості секторів економіки, адже нестабільна економічна та політична ситуація, що склалася сьогодні, дещо ускладнює інвестиційну діяльність у країні. У 2015 р. та 2016 р. інвестиції становили 36 154,50 млн. дол. США та 39 144,00 млн. дол. США відповідно. А в 2017 р. спостерігається відновлення надходжень та збільшення прямих іноземних інвестицій до 41 231,10 млн. дол. США. Незважаючи на поліпшення ситуації із залученням іноземних інвестицій в економіку України, вони не відповідають тому рівню, якого реально потребує національна економіка.

Непривабливість інвестиційного клімату в Україні для іноземних інвесторів підтверджують не тільки дані про обсяги залучених прямих іноземних інвестицій (рис. 1), а й структура за джерелами їх походження (табл. 2). За 2010–2017 рр. інвестиції в Україну надходили зі 133 країн світу [7]. Як видно з табл. 2, дві третини загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну надходить із трьох офшорних зон: Кіпру (33%), Великої Британії (10%) та Нідерландів (22%). Більшість інвестицій з офшорів в Україну – це український капітал, традиційно вітчизняні компанії реє-

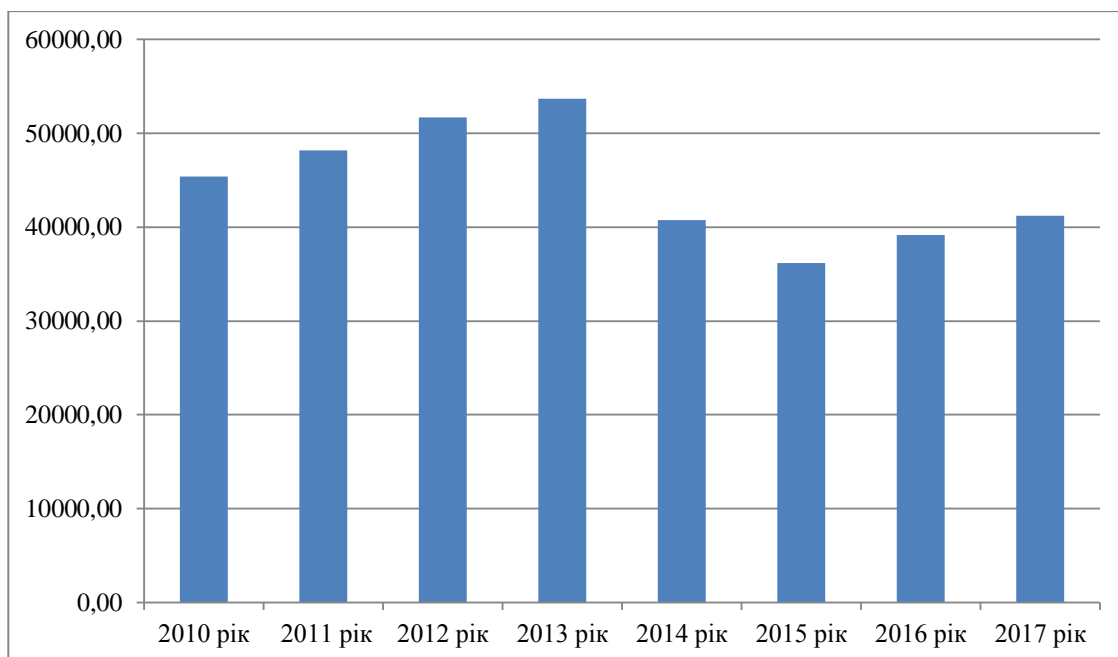

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції до України за 2010–2017 рр. (млн. дол. США)

Джерело: побудовано авторами за даними [7]

**Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) із країн
в економіці України за 2010–2017 рр., млн. дол. США**

Країна-інвестор	Обсяги прямих іноземних інвестицій до України за 2010–2017 рр. (млн. дол. США)	у % до підсумку
Кіпр	97 575,20	33%
Нідерланди	65 374,30	22%
Німеччина	29 241,30	10%
Російська Федерація	24 009,60	8%
Велика Британія	18 378,20	6%
Австрія	15 056,40	5%
Віргінські Острови (Британія)	13 717,90	4%
Франція	12 557,00	4%
Інші країни	23159,70	8%

Джерело: розроблено авторами за даними [7]

струються саме там, оскільки Кіпр, Нідерланди і, наприклад, Британські Віргінські Острови приваблюють підприємства вигідним оподаткуванням, що дає змогу оптимізувати витрати, виводити дивіденди та захищати інвестиції. Тому можна припустити, що лівова частка інвестованих в Україну коштів має саме українське походження, натомість іноземні інвестиції з інших країн майже не заходять до нас через непривабливий інвестиційний клімат, і акціонерний капітал цих країн продовжує витісняти з української економіки капітал розвинених країн світу та забезпечує загальні показники приросту надходження акціонерних капіталів до України.

Зазначимо, що важливим зовнішнім інвестором у 2017 р. в економіку країни залишаються країни ЄС. Однак слід звернути увагу на те, що напружені політичні відносини між Україною і Російською Федерацією не завадили російським інвесторам забезпечити 8% від загального обсягу інвестицій.

Для об'єктивної оцінки індексу інвестиційної привабливості як України, так і інших країн світу використовується методика Європейської бізнес-асоціації (ЄБА) (рис. 2), за якою за п'ятибальною шкалою на підставі опитування керівників компаній – членів ЄБА, які представляють найбільших іноземних та вітчизняних інвесторів, оцінюється інвестиційний клімат у країні, зокрема його привабливість як для фактичних, так і потенційних інвесторів. Нейтральним вважається рівень у три бали.

З рис. 2 видно, що найнижчий рівень індексу інвестиційної привабливості спостерігається в IV кварталі 2013 р. – 1,81, а найвищий – у I кварталі 2011 р. – 3,43. У першому півріччі 2017 р. індекс покинув негативну

площину вперше з 2011 р. і досяг 3,15 бали. Наприкінці 2017 р. показник знову знизився і становив 3,03 бали за п'ятибальною шкалою. За останніми даними, в I кварталі 2018 р. індекс інвестиційної привабливості становить 3,10 бали [9].

На підставі експертного опитування 128 керівників компаній – членів ЄБА було встановлено, що 38% бізнесменів незадоволені інвестиційним кліматом. Інвестори вважають, що бізнес-середовище України не зазнало вагомих змін. Основні чинники, які не задовольняють інвесторів: високий рівень корупції (46,1%), відсутність довіри до судової системи (40,6%), відсутність земельної реформи (39,5%) та технічні бар'єри у торгівлі (8,6%). Проте 28% експертів вважають, що інвестиційний клімат в Україні є привабливим та супроводжується такими позитивними змінами:

- помітний розвиток електронних сервісів [8];
- цифровізація економіки [8];
- прийняття Закону «Про валюту та валютні операції» [9];
- прийняття Закону «Про антикорупційний суд» [10];
- скасування печатки [11];
- автоматичне відшкодування ПДВ [12].

Загалом сьогодні в Україні треба формувати стабільну державну політику у сфері іноземного інвестування, розраховану на довгострокову перспективу, а також розробити обґрунтовану державну стратегію залучення іноземних інвестицій з урахуванням національних цілей та пріоритетів

Для подолання негативних чинників, які зазначили експерти, на нашу думку, необхідно вжити таких заходів:

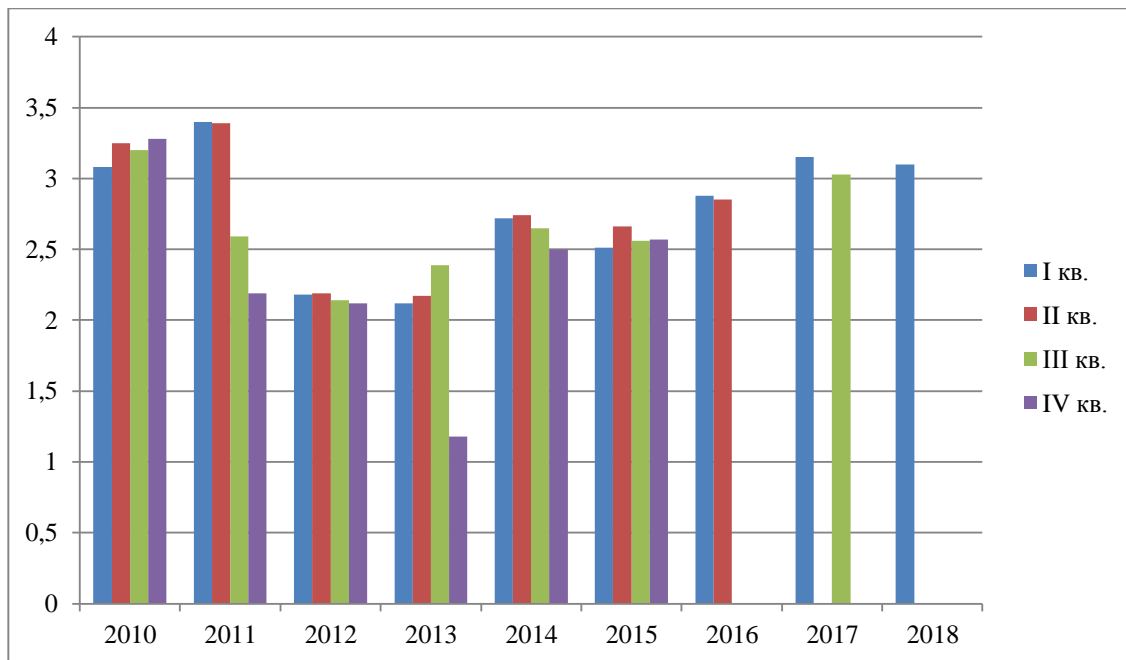

Рис. 2. Індекс інвестиційної привабливості України в 2010–2018 рр. (поквартально), за даними ЄБА

Джерело: побудовано авторами за даними [8]

- активізувати антикорупційну систему;
- забезпечити ефективність реалізації задекларованих реформ, зокрема у судовій та податковій системах;
- сформувати дієвий механізм забезпечення організаційно-інституційних, фінансових та правових передумов для розвитку інвестиційної діяльності;
- забезпечити політичну та економічну стабільність для інвесторів, розробивши дієву державну стратегію щодо залучення іноземних інвестицій.

Лише ефективне реформування та вдосконалення всіх складників механізму залучення іноземних інвестицій зможуть створити привабливий інвестиційний клімат в Україні.

Висновки з цього дослідження. Іноземні інвестиції є основою для розбудови економіки держави та поліпшення рівня та якості життя населення. У ході дослідження було

з'ясовано, що Україна не має позитивного інвестиційного клімату, тим самим є недостатньо привабливою для іноземних інвесторів. До основних проблем, що перешкоджають підвищенню інвестиційної активності країни, було віднесено: економічну та політичну нестабільність, військовий конфлікт на Сході, бюрократизм, високий рівень корупції, недосконале інвестиційне законодавство, високий податковий тиск, відсутність дієвої системи страхування. Та попри наявність негативних чинників Україна все ж має шанси стати високорозвиненою державою. На нашу думку, швидке впровадження запропонованих заходів щодо поліпшення інвестиційного клімату, а також підвищення рівня інвестиційної привабливості України призведе до припливу інвестицій та забезпечить створення умов для переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Говорушко Т.А., Обушна Н.І. Сутність прямих іноземних інвестицій та їх класифікація. Теорії мікро- та макроекономіки. 2013. Вип. 41. С. 91–99.
2. Офіційний сайт BDO International Business Compass. URL: <https://www.bdo-ibc.com>.
3. Офіційний сайт Світового банку Doing Business. URL: <http://russian.doingbusiness.org/data>.
4. The Global Competitiveness Report 2016–2017 / World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>.
5. Index of economic freedom / The Heritage Foundation. URL: <http://www.heritage.org/index/country/ukraine>.
6. Індекс прямих іноземних інвестицій / OECD. URL: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=FDIINDEX>.
7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>.
8. Індекс інвестиційної привабливості України ЕБА. URL: <http://ebainfo.tilda.ws/indexes/investment-index-i-2018>.
9. Закон України «Про валюту і валютні операції» від 21.06.2018. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>.
10. Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» від 07.06.2018. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>.
11. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо використання печаток юридичними особами та фізичними особами – підприємцями» від 23.03.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1982-19>.
12. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-vidshkoduvannya-pdchv/>.

REFERENCES:

1. Hovorushko T.A., Obushna N.I. Sutnist priamykh inozemnykh investytsii ta yikh klasyfikatsiia // Teorii mikro-makroekonomiky. – 2013.– Vyp. 41. – S. 91-99.
2. Ofitsiyni sait BDO International Business Compass [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.bdo-ibc.com>
3. Ofitsiyni sait Svitovoho banku Doing Business [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://russian.doingbusiness.org/data>
4. The Global Competitiveness Report 2016–2017. World Economic Forum [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2016-2017-1>
5. Index of economic freedom. The Heritage Foundation. [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu: <http://www.heritage.org/index/country/ukraine>
6. Index of economic freedom [Elektronnyi resurs] The Heritage Foundation. – Rezhym dostupu: <http://www.heritage.org/index/country/ukraine>.
7. Ofitsiyni sait derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://ukrstat.gov.ua>
8. Indeks investytsiinoi pryvablyvosti Ukrainy EBA [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ebainfo.tilda.ws/indexes/investment-index-i-2018>
9. Zakon Ukrainy “Pro valiutu i valiutni operatsii” (21.06.2018 r.) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>
10. Zakon Ukrainy “Pro Vyshchyi antykoruptsiyni sud” (07.06.2018 r.) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2447-19>
11. Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo vykorystannia pechatok yurydychnymy osobamy ta fizychnymy osobamy – pidpriemtsiamy” (23.03.2017 r.) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1982-19>
12. Ofitsiyni sait derzhavnoi fiksainoi sluzhby Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-vidshkoduvannya-pdchv/>

Investment attractiveness of Ukraine: analysis and ways of improvement

Demyanyuk O.B.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Ternopil National Economic University

Mandzii A.R.

Student,
Ternopil National Economic University

In this article, the peculiarities and advantages of foreign investment for Ukraine as a factor of stable country's development and promotion of its positive image in the world are determined.

The article characterizes positions of Ukraine in the main world ratings according to which investment climate and attractiveness of a country are estimated. It has been figured out that despite attractiveness of Ukraine its rating positions during 2015-2017 are quite low and form negative investment image of the country.

Dynamics of direct foreign investments has been analyzed, which shows their negative tendency since the beginning of 2014 and some improvement in 2017. It has been determined that the fall in direct foreign investments to Ukraine was influenced by unstable political and economic situation and military action in the East.

Geographic structure of direct foreign investments to Ukraine's economy in 2017 has been analyzed. Approximately 60% of all direct foreign investment has been found out to be offshore

investment (Cyprus, the Netherlands, Britain) which may potentially be Ukrainian capital, while investment from other countries is almost unnoticeable due to unattractive investment climate.

According to investment attractiveness index of Ukraine it has been determined that its dynamics fluctuates between neutral positions, which, in terms, testifies that investment climate and conditions are poor, therefore attractiveness of Ukraine for foreign investors is low.

Key problems of attractiveness of direct foreign investment to Ukraine have been separated and ways of their solution have been offered. To supply positive investment climate and attractiveness of Ukraine to a foreign investor some measures have to be taken: to activate anticorruption system, to provide effective fulfillment of declared reforms, particularly in law and tax systems, to form efficient mechanism of how to provide organization and institutional, financial and law necessary conditions for development of investment activity, to provide political and economic stability for investors.